

VIè centenari de l'emmurallament de la vila d'Amer (1388-1988)

JAUME MARQUÈS I CASANOVAS

Sortosament a les nostres comarques s'ha desvellat un afany cultural que impulsa a recercar les arrels de cada poble, a recuperar les tradicions i ordenar documents antics en els arxius i a fundar biblioteques i cases de cultura que projectin entre la joventut aquells afanys i n'assegurin la continuïtat.

Tal és el que s'ha esdevingut i s'esdevé a la vila d'Amer.

Amer fou la primera població on es commemorà el mil·lenari de la fundació. L'any 1949, després de la deguda preparació mitjançant publicacions i conferències, van reunir-s'hi les primeres autoritats de la província, les autoritats dels pobles veïns, els amerencs il·lustres dispersos per la geografia de Catalunya, l'abast del monestir de Montserrat i al davant de tots el prelat de la diòcesi, doctor Josep Cartanyà, que presidí la festa religiosa amb el solemne pontifical en l'església de Santa Maria. Tingueren cura de l'organització el reverend Josep Teixidor, fill de la vila, qui després fou canonge prefecte de cerimònies de la Catedral, l'alcalde de la vila, Narcís Junquera, bon orador i entusiasta de les glòries de la seva població nadiua, el rector de la parròquia, reverend Miquel Marquès, i el qui aleshores començava la carrera d'honors Josep M. de Porcioles, també fill de la vila.

Aquella celebració fou el despertar cultural de la població i el començament de noves realitzacions. Primer la restauració del temple parroquial, el mateix que s'havia inaugurat l'any 949; després fou la

construcció d'una sala d'actes contigua al temple; també l'organització d'actes culturals tant religiosos com cívics. Més tard el record dels vint-i-cinc anys del mil·lenari; darrerament l'establiment d'una casa de cultura en un dels edificis històrics de la vila. Contribuí així mateix a l'elevació cultural de la joventut l'establiment d'una delegació de l'Institut d'ensenyament mitjà.

Darrerament la vila vibrà amb la commemoració de la signatura dels compromissaris per a posar fi a la guerra dels remences, feta a Amer, un any abans (1485) de la sentència arbitral de Guadalupe.

Segurament deixo altres efemèrides no menys importants; però ací no pretenc fer història de la cultura a Amer, sinó entrar en matèria per a exposar un fet molt important en la creixença d'Amer, del qual ara es compleixen exactament sis cents anys.

Em refereixo al privilegi del rei Joan I, expedit a Saragossa amb data de 20 de desembre de 1388, pel qual la villa d'Amer es constituí en fortalesa emmurallada, es va assenyalar el terme o «so», els habitants del qual haurien d'ajustar-se i defensar-se dins aquelles muralles, fos per guerra, fos per lladres o gents estranyes que envaïssin el terme per a damnificar els habitants; en el qual cas serien acollits per l'abat i el monestir, el qual ja tenia una petita fortificació, que seria ampliada per a la nova fortalesa. En conseqüència, els habitants de tota la vall, que comprenia les parròquies de sant Miquel, de sant Climent d'Amer, sant Genís Sacosta, sant Julià de Lloret, sant Julià del Llor i el veïnat de Cabanyes, ordenà assenyalar detalladament aquell terme i el desmembrà de la ciutat de Girona, dins les muralles de la qual fins aleshores havien d'acollir-se en semblants casos, declarant els habitants lliures de tota contribució a conservar les muralles de Girona i detallant que no hi hauria cap castell ni fortalesa en tota la vall fora del que edificarien a la vila de la manera que els semblés bé, el qual castell ensems seria un lloc decorós per als actes oficials, les visites del veguer de Girona i els tractes amb els rics homes que abundaven en la vall.

El document est escrit en llatí, però la part central relativa a la descripció del tema ho és en català, donat que reproduïx el text d'un memorial que per a aquest efecte havia estat presentat al rei.

Aqueixa descripció conté una sèrie de topònims, alguns dels quals encara són utilitzats per la gent del país i altres han caigut totalment en desús. També esmenta uns castells antics, com el de Lichem a sol ixent, el castell de Llubera, el castell d'ases, a més del d'Anglès amb el qual afrontava.

El rei, quan encara era menor d'edat, en concepte de Primogènit i Governador general del rei Pere de Cerimoniós, havia expedit un privi-

legi semblant des de Barcelona el 3 de juliol de 1376, pel qual concedí que la vila d'Amer pugués ser emmurallada, fortificada i voltada de valls com ho era ja el monestir, que era una fortalesa defensable, proveïda de muralles i valls, i només calia ampliar la fortificació començada.

Pensant que aquesta publicació pot prestar un ajut important als investigadors locals que no dominin la llengua llatina ni la paleografia, poso la traducció catalana de tot el text llatí i transcriu en català actual el text.

A més, en dono la traducció catalana del privilegi de l'infant Joan i del text llatí tal com el vaig prendre de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancilleria reial, Registre 1681, foli 194.

Erecció de la fortalesa d'Amer pel rei Joan I (20-XII-1388). Assenyament del terme i dels pobles que s'hi han de refugiar. Exempció de contribuir a la fortificació de la ciutat de Girona

«En el nom de Déu. Sàpiga tothom que Nos Joan, per la gràcia de Déu rei d'Aragó, València, Mallorca, Cerdenya i Còrsega, i comte de Barcelona, Rosselló i Cerdanya, puix que interessa a la nostra potestat de tot el nostre regne de tots els perills i danys i fornir-los i assignar els castells i forteses, en els quals per la insolència dels enemics o de gent de fora, com són els lladres que sovint entren al principat de Catalunya per damnificar-lo amb les mullers, els fills i les coses, es puguin recollir i defensar i resistir com cal; per una prèvia informació rebuda per manament nostre, trobem que la vila, la vall i el terme d'Amer, dins la vegueria de Girona constituïts, dins els quals terme i Vall d'Amer hi ha establerts les parròquies de Sant Miquel, de Sant Climent d'Amer, Sant Genís Sacosta, Sant Julià de Lloret, Sant Julià del Llor i el veïnat de Cabanyas. Que segons lo memorial a Vos presentat apar és informació rebuda, afronta a sol ixent amb lo castell de Lichera i de aquí davalla a la gran Roca i passa Torrent Benet i Fembra lligada i pel peu del Cuculler i Grau de santa Maria seguint pel peu de Roca fins al cap del grony i d'aquí davalla per lo fil del serradet seguint per lo sorregall i després Torrent a l'Isern de Cabanyas e Plan de Llorà fins al riu de Ter a on manam termenar i de aquí puja sempre pel mig de dit riu fins a Rocarubia i després fins a sa platja del castell de Anglès i per Rocas negras i fins a invenir al riu de la Vall de Amer, i passat dit riu puja així mateix per lo dit riu de Ter fins al pon tde Amer i Campblanc i pujant sempre per lo Ter fins al cap de la illa de Sant Martí Sacalm, la qual illa es de la parròquia de sant Martí de So, emperò de la dita

Vall de Amer, i pujant per la serra de la mateixa illa Robionet, Mas Joan i sa Fàbrega puja fins a sa Roca des Juglars i pujant sempre per el fil de la serra fins al Puig de Ses Rocas negres i camí que va de la vila i Vall de Amer a Campllavor i passat dit camí puja fins a la summitat del gran Puig Des Torn i de aquí passa pel mig de Sacalm fins al Comellar de la font i fins al camí que va de sa Bruguera a la Iglésia de sant Martí i de aquí puja fins a la mateixa Iglésia de Sant Sacalm i després davalla a n'el camí reial qui va de la vila d'Amer a la vila de Rupit peu a peu de Roca fins altre grony qui aquí és a la part de tramontana i puja al Tussolet sempre pujant fins al peu del grony i del Far i passant antes des Grau i de aquí davalla a Puig de oguer de Coadoca on manam termenar ocularment replà a Pla i de aquí davalla as Perses fins al torrent de la Font davallant fins al Gran Gorg de Margarida, qui va al riu de Amer i davallant per dit riu fins al sorriol i passat dit riu i puja sempre per Torrent de Restell i per els honors des Castell de Asens pujant sempre fins a la summitat de Puig Llibi a on manam termenar i passa per Serrat de Llepator i Coll d'Espinal i així condivideix lo aigües i Vall de Finestras fins a Puig Vultor e de aquí davalla per la serra de Castell Llubera i Coll de Fusos fins al camí que va de la dita vila de Amer a la Iglésia de sant Andreu de Sobre Roca i aquí passa dit camí i puja al Serradet i passa per Quer de Cabra i Puliol i al Sermanser fins a invenir el dit castell de Lichne, conforme plenament consta ab lo memorial a part a Nos presentat e informació rebuda. Tot el terme dels mateixos dista de la ciutat de Girona en la qual s'havien de recollir en temps de necessitat tres llegues per totes parts. Per raó de la qual distància el habitants de la vila, vall i parròquies sobredites i montanyes adjacents amb llurs mullers, fills coses i béns llurs, ans no es podrien recollir en la ciutat de Girona ja podrien ser capturats per dits lladres, gent forastera i d'altra manera ser damificats i agraviats en les persones i béns, la qual cosa redundaria (*servetur*) en deshonor de la nostra Corona si per Nos no s'hi proveís del remei infrascrit. En efecte, trobem que el monestir de santa Maria d'Amer construït i edificat en dita vall pels nostres predecessors, illustres reis, ateses les obres que ja s'hi han fet i en avant faedores, esvendrà una fortalesa hàbil i condecent per a l'acolliment dels sobredits i per a la guarda de gran nombre d'animals tant de dita vall com d'altres llocs de la Selva i Pla de Girona que en temps de guerra pasturen en dites muntanyes. Trobem també que en dita vila, vall i terme llur limita i confronta per totes bandes en sa major parte amb drets, jurisdiccions, territoris i de diversos rics homes i per tant és útil i fins necessari per als homes de dita vila i vall que construeixi alguna fortalesa on puguin defensar-se ells i llurs coses,

puix sovint succeeix que dits rics homes per llur potència damnifiquen i agravien els homes de la mateixa vila, vall i terme llurs i llurs béns. Trobem també que el nostre veguer de Girona i altres oficials en la dita vila i vall no tenen cap lloc adient o decent on puguin deturar-se tant per raó de dites gents i forasteres com per raó de sostenir les execucions de preu faedors contra dits rics homes i no les poden fer i continuar com cal. Per tant, considerat i reconegut tot això sobredit i també que Nos mentre erem menor d'edat en concepte de primogènit i Governador General de tot el Regne per a utilitzat de la cosa pública i de dita vall i terme vam concedir el privilegi que dita vila d'Amer pugui ser emmurallada fortificada i proveïda de valls i els que hi habitin puguin refugiar-se i salvar-se ells i llurs coses com consta dit privilegi per cert document llavors fet a Barcelona el 3 de juliol de l'any de la Nativitat del Senyor 1376 i segellat amb el nostre segell pendent, la qual vila no podia ser útilment emmurallada com el dit monestir, el qual ja aleshores era defensable i reforçat amb muralles i valls i havent deliberat sobre aquestes coses, per nostre propi impuls per la utilitat, defensa i protecció de dita vila, vall i terme d'ella i dels comarcants de tota la república a tot l'entorn pel tenor del present privilegi nostre, que valdrà perpètuament, de ciència certa i deliberadament DECLAREM que dit monestir serà apte i suficient fortalesa capaç de defensa contra els malvats intents de les gents forasteres predites. I ordenem i també estatuïm que l'abat i el convent del dit monestir i també tots i cada un dels habitants en la dita vila, vall i parròquies de sant Miquel, sant Climent d'Amer, sant Genís Sacosta, Sant Julià de Lloret, sant Julià del Llor i el veïnat de Cabanyes i el seu terme amb les mullers, fills béns i coses llurs, presents i futures estiguin obligats en temps de necessitat a recollir-se en dit monestir i en ell salvar-se defensar-se i protegir-se atorgant-lo i concedint-los plenàriament llicència pel tenor del present, que puguin obrar i fortificar dita fortalesa tal com els sembli millor, decretant pel tenor d'aquest nostre privilegi i estatuïnt que en dita vall i en el seu terme i en altres llocs de dita vall i terme no es construeixi en avant cap fortalesa no hi pugui ser feta fora d'aquesta. I encara també que codascun dels habiten en les mateixes vila, vall i parròquies i veïnat sobredits i el terme d'Amer siguin en avant i hagin de ser de la recollida de la fortalesa del monestir esmentat i que en temps de guerra o de dites gents forasteres o per alguna necessitat hagin d'entrar i estiguin obligats a estar presents en dita fortalesa per la defensa i necessitat de dita fortalesa i d'ells mateixos. Ordenant a més i també estatuïnt que dit Abat i el convent i els habitants en dita vila, vall i terme d'Amer i en les parròquies i veïnat sobredits i en alguna d'elles

i els seus successors siguin perpètuament exemptes i també immunes de tota contribució de despeses fetes i faedores per raó de dites muralles i valls de la ciutat de Girona i que no puguin ser compellits a recollir-se en la mateixa ciutat en temps de guerra o per qualsevol manera, títol i causa. puix Nos eximim i fem francs, lliures i exemptes a ells i a qualsevol d'ells de la predita contribució i reconeixement pel tenor del present privilegi que valdrà perpètuament. I pel mateix manem al nostre Governador General i al Veguer de Catalunya i al Capità General i als altres oficials nostres presents i futurs o als lloctinents dels dits oficials que no facin ni vinguin ni per cap raó no permetin fer o venir contra aquest privilegi i aquestes ordinacions nostres que ha de ser fermament observades ni contra les coses sobreescrites ni contra alguna d'elles, si confien en la nostra gràcia i maro, sinó mantinguin i observin i facin observar totes i cadascuna de les coses més amunt especificades i no hi contravinguin per qualsevol causa, qualsevol causa, qualsevols prilegis, concessions i ordinacions fets i concedits per Nos o pels nostres predecessors a qualsevulles persones amb qualsevol expressió de paraules concebuts. Les quals coses en quant a allò predit de ciència certa i deliberadament per a conservació de la cosa pública, com s'ha dit, ho anullem, revoquem i volem que es consideri revocat i ho manem sense que aquells ho impedeixin de cap manera. I en testimoni d'això hem manat fer el present privilegi garantit amb el nostre segell de majestat. Donat a Saragossa el vint de desembre a l'any de la Nativitat del Senyor mil tres cents vuitanta-vuit i al segon del nostre Regnat. Signe de Joan, per la gràcia de Déu rei d'Aragó, de València, de Mallorca, Serdenya i Còrsega i comte de Barcelona, Rosselló i Cerdanya. Són testimonis, Garcias, arquebisbe de Saragossa. Gastó de Montcada eximi president de Arenosco, Joan de Belleria i Berenguer de Cortassà, cavallers. Signe de Bernat de Jonquera, secretari del dit senyor Rei qui per manament d'ell he fet escriure això i ho he clos.»

Privilegi de l'Infant Joan (3 de juliol de 1376)

Emmullarament de la vila d'Amer

ACA. Cancilleria reial Reg. 1681, foli 194

«NOS, l'Infant Joan, etc. Puix que convé a tot príncep de preservar els seus fidels súbdits de tots els perills i danys i vosaltres els nostres fidels jurats i procuradors i prohoms de la vila, vall i so d'Amer intenteu envoltar la mateixa vila amb muralles i valls de tal manera que en temps de necessitat pugueu salvar-vos en la mateixa vila juntament amb

vostres mullers, fills i família i els altres béns vostres mobles i semovents i no menys defensar i protegir l'honor de la corona reial contra els enemics. Per tant Nós, atès que la dita vila, que és força important en aquelles rodalies i és construïda en unes muntanyes on habiten molt nombrosos lladres, dista tres llegües de la ciutat de Girona, en la qual en temps de guerra vosaltres esteu obligats i sou tinguts de recollir-vos juntament amb tots els vostres béns i que fàcilment per causa de la distància predita podreu ser capturats o altrament perjudicats en les persones i béns per gent armada d'alguna nació estrangera que molt sovint ataca el principat de Catalunya per a damnificar-lo, abans no podríeu recollir-vos en dita ciutat, ja podríeu ser presos o d'altra manera gravat en les persones i béns; **CONSIDERANT** així mateix que seria convenient per al nostre interès i el dels nostres successors i al de la cosa pública que allà mateix es fes una plaça fortificada; per tant, donat que en les muntanyes de la dita vila, vall i so d'Amer en temps de guerra hi pasturen nombrosíssims animals i n'hi ha tants i tan grossos que la major part dels del bosc i el pla de Girona habiten i pasturen en aquelles muntanyes i en les pastures que hi ha, i fàcilment podria seguir-se escàndol i perjudici per a la corona reial i per a Nós i per als nostres súbdits quan succeís que gent armada en qualsevol moment de sobte i veloçment envasí els llocs tant els nostres com els altres i per tant els animals i les persones no podrien ser evacuats a un lloc segur; **PONDERANA** també que, segons es diu, la dita vila i el terme de la vila confronten i limiten amb les jurisdiccions i territoris de rics homes, que són Bernat de Cabrera i Guillem Galceran de Rocabertí, senyor del castell d'Hostoles, el qual afronta amb la dita vila d'Amer i també amb els barons de Santa Pau i amb Gilabert de Cruïlles, la qual afrontació és, com afirmen, perjudicial als habitants de dita vall i so i a la fortalesa, puix succeeix que dits rics homes per llur poder i llurs castells envaeixen i guerregen amb dits homes i, el que és pitjor, quan el nostre veguer de Girona o un altre oficial nostre ha d'acudir allà per a fer execució contra algun dels dits rics homes, el dit oficial nostre no té cap lloc segur allà a prop, des d'on pugui protegir-se Per nostre propi impuls i de ciència certa ordenem i també estatuïm i atorguem plena llicència a vosaltres, els dits jurats, procuradors i homes honorats de dita vila, vall i so d'Amer que pugueu emmurallar i fortificar amb valls i altres construccions dita vila de tal manera que en temps de guerra vosaltres us hi pugueu salvar amb tots els vostres béns i defensar i protegir l'honor de dit senyor rei i el nostre i per al benestar i utilitat vostra i la dels vostres successors; **DECRETANT** i estatuïnt pel tenor d'aquest nostre privilegi que en cap altre lloc de dita vall i so no

es pugui construir o fer cap altra plaça fortificada fora d'ella. I més encara, que tots els qui habiten en la dita vila, vall i terme d'Amer siguin i hagin de ser de la recollecta de la mateixa vila i que en temps de guerra hagin de recollir-s'hi ells i llurs coses per a llur defensa i protecció; ORDENANT i estatuïnt, a més, que vosaltres dits jurats i procuradors i prohoms i altres habitants de dita vila, vall i terme i en les parròquies esmentades i els successors vostres i d'ells sigueu perpètuament exempts i immunes de contribuir a les despeses faedores per raó de les muralles i valls de la ciutat de Girona i que no pugueu ser forçats a recollir-vos en la dita ciutat en temps de guerra ni els altres de qualsevulla manera, puix que Nós us eximim i fem francs i lliures i exempts pel tenor del present privilegi nostre, que valdrà per sempre més. No obstant, intentem que en el cas que ans que la força susdita sia defensable o coneguda nostra o d'una persona per Nós elegidora, haguessiu d'abandonar o desamparar per causa imminent la repetida vila i en el cas que vosaltres us haguessiu de recollir amb tots els vostres béns en aquella força, castell o ciutat i les parròquies, que són: Sant Miquel i Sant Climent d'Amer, Sant Gensí Sacosta, Sant Julià de Lloret, Sant Julià de Llor i en tots els altres llocs, quadres i veïnats, que solen venir al so d'Amer o al lloc que Nós o un altre oficial nostre tinguéssim a bé d'escollir (ho poguem fer) no essent obstacle de cap manera qualsvelles ordinacions o provisions fetes en contra puix que l'ordinació o provisió de guerra pertany al dit senyor rei i a Nós i no a d'altres per gran que sigui llur dignitat. Amb tot, reservem al senyor rei a Nós i als seus successors i als nostres perpètuament que si semblés que en temps de guerra fos més convenient o necessari a Nós i als nostres successors que dits homes, en tot o en part, s'haguessin de refugiar en altres llocs, sigui per al mateix senyor (rei) per a Nós i els nostres successors, pel nostre dret d'exèrcit i de cavalcada i de pau i de guerra, que això ens sigui permès al dit senyor rei i a Nós i als successors seus i nostres, no essent obstacle de cap manera les coses predites. MANEM al governador de Catalunya al veguer i capità de Girona i als altres tots i sengles oficials i súbdits del dit senyor rei i nostres, presents i futurs i als lloctinen dels mateixos oficials que observant fermament aquest privilegi i ordinació nostres no facin ni vinguin contra això predit ni permetin fer o venir en contra per cap raó si confien en la nostra gràcia i amor sinó que mantinguin i observin tot allò sobredit i especificat i no hi vinguin en contra per cap causa. En testimoni de la qual cosa hem manat que us fos feta la present, proveïda del nostre segell pendent. Donat a Barcelona, el dia tres de juliol de l'any del naixement del Senyor M CCC L XX VI. Vist: De Ponte. Signe de l'Infant Joan primo-

gènit del sereníssim senyor rei. Són testimonis: Roger de Moncada, Francesc del Perelló, Hug, comte de Cardona, Pere Boyl, Galceran de Vilarig, cavallers. — Signe de Bertran de Pinós protonotari de l'esmentat senyor Infant, qui ha fet escriure això per manament del senyor i ho ha clos.

Antoni Vila Arrufat, pintor

Jordi Borràs i Armengol

La pintura ha estat històricament una possibilitat de referència i aproximació a la realitat de les persones i dels pobles. Pel retrat i per les seves composicions murals, ens ha explicat detalls quotidians i a la vegada les consciències i moviments que han anat configurant països i realitats històriques.

Amb la tecnologia ens deixa de cara al davant la imatge i el so, que es reprodueixen fàcilment i de manera accessible, però possiblement mancats de l'essència que hi aporta l'artista, malgrat la subjectivitat inherent a qualsevol humana.

Per això és important que Catalunya hagi tingut homes dotats que s'han dedicat al seu art, és a dir, al seu do de comunicació amb els altres, aportant a les generacions futures, el record viu de la seva experiència.

Antoni Vila Arrufat, és possiblement un dels artistes que, millor representada amb la seva obra la Catalunya de la major part del segle XX, aporta a una obra sòlida que ens parla des del llenguatge de fill de ciutat industrial com Sabadell, de la imatge d'una Catalunya que s'esforça a progressar, amb el treball anònim dels obrers.

També ens presenta el paisatge del seu Vallès, amb les muntanyes i vegetació pròpia, tant com amb les figures dels seus, el pes de la família i el que ella representa i, finalment, amb el retrat de personatges que han tingut una influència en el desenvolupament del país, tot el seu temps.

La seva pintura és profunda, pensada i sospesada.